

otázku 80 ve svém překladu ponechal, avšak pod čarou opatřil poměrně rozsáhlým komentářem, v němž uvádí i prohlášení reformovaného svazu, že její tvrzení již není možno zastávat (a dodejme: nebylo to možno ani v době, kdy katechismus vznikl).

Teologie Heidelberského katechismu nezůstala ušetřena kritiky ani v českém prostředí (viz: Božena Komárková, *Heidelberský katechismus ve 20. století*, Křesťanská revue 24/1957, s. 210–213). To, že se nyní objevuje znovu v českém prostředí v dostupném překladu, je záslužný počín, který dává možnost, aby byl tento klasický text reformované tradice znovu studován a kriticky zkoumán. Překladatel v úvodu připouští, že jeho odpovědi nebudou moci uspokojit všechny čtenáře. Ale „stejně důležité jako dobré odpovědi jsou i dobré otázky. Nemusíme tedy souhlasit ani s jedinou odpovědí katechismu a přesto vstoupit do podnětného rozhovoru a přijmout užitek ze všech jeho 129 otázek, které vyzývají čtenáře k reflexi křesťanské víry a životní orientace“ – a hledat odpovědi vlastní.

Pavel Filipi

NOVÝ SLOVENSKÝ KOMENTÁŘ KE KNIZE EXODUS

Josef Tiño (ed.): Exodus (Komentáře k Starému Zákonu 3), Trnava: Dobrá kniha, 2013, 950 stran.

Komentář ke knize Exodus je třetím svazkem v sérii komentářů ke Starému Zákonu, které vydává Teologická fakulta Trnavské Univerzity v Bratislavě. Jde o výsledek společného úsilí skutečně prominentní skupiny teologů a lingvistů slovenské školy, která je většinou zastoupena katolickými učiteli, jako jsou např. Josef Tiño, Peter Dubovský, Blažej Štrba, Josef Jančovič, Juraj Pigula, Róbert Lapko, Anton Tyrol a další, a spolupracuje s nimi i protestantský vykladač Bohdan Hroboň.

Přístup autorů komentáře lze definovat jako pokus o čtení Exodu jakožto uceleného příběhu, jehož ústředním tématem je „bohoslužba Hospodinu“. Základní myšlenkou je, že cílem osvobození Izraele z Egypta bylo z Božího úradku vyvést lid z *otroctví* a přivést ho k *službě* Pánu. Pro tento účel jim byla poskytnuta příslušná ustanovení. V tomto ohledu pak liturgické předpisy, týkající se služeb ve svatostánku (Ex 25–31 a Ex 35–40) a tvořící jádro Hexateuchu, mají zásadní význam.

Toto tematické zaměření na službu Pánu se odráží na struktuře kome-

táře. Skládá se z následujících bloků: I. Ex 1,1–15,21: Hospodin vysvobozuje Izrael pro bohoslužbu na Boží hoře; II. Ex 15,22–18,27: Na cestě k Boží hoře; III. Ex 19,1–24,18: Příkázání na Sinaji pro správnou bohoslužbu; Ex 25–40: Ustanovení pro bohoslužbu – IV. Ex 25,1–31,18: Předpisy pro správnou bohoslužbu Hospodinu; V. Ex 32,1–34,35: Modlářství, následky a obnovení smlouvy; VI. Ex 35,1–40,38: Realizace správné bohoslužby ve vyvrcholení přítomnosti Boží.

Každý blok je rozdělen na menší části a materiál v těchto částech je představen v následujícím pořadí: překlad textu z hebrejštiny a řečtiny v paralelních sloupcích, textové poznámky (srovnání MT a verze LXX), výklad, kompozice a popis. Nakonec pak aplikace – teologická, pastorační a někdy také liturgická. Některé části jsou doplněny exkurzy týkajícími se klíčových konceptů příběhu (např. etymologie jména JHVH, zatvrzelost faraónova srdce), otázek souvisejících s dějinností (např. egyptské rány, východ Izraele z Egypta), jakož i liturgických aspektů (např. svátek Pesach, svatostánek) atd.

Autoři provádí podrobnou analýzu textu, jeho literárních rysů (sémantiky, syntaxu), významu různých pasáží a jejich teologického poselství. Komentář obsahuje velké množství informací,

v nichž vykladači nabízejí širokou škálu názorů na historické pozadí událostí popsaných v knize Exodus. V komentáři jsou užitečné údaje o tom, co ten či onen pojem nebo výraz znamená v konkrétním kontextu, a jaký měly různé verše výklad v rabínské či církevní tradici. Citovány jsou odkazy na židovské a křesťanské starověké prameny, ale také díla současných vědců. Výklad některých pasáží týkajících se právních předpisů, obsažených v Knize smlouvy (Ex 20,22–22,23), je doplněn paralelami z legislativních kódů z oblasti Blízkého Východu, což je velmi zajímavé.

Autoři se ponořili do textu a čtenářům poskytují významné výsledky svého zkoumání. K textu přistupují velmi různě, u některých pasáží (např. u vyprávění o egyptských ránách nebo o přechodu Rudým mořem) se nevyhýbají literární kritice a analýze z hlediska kritiky pramenů. Autoři zdůrazňují tematickou jednotu knihy a ukazují, jak mohly být jednotlivé části textu integrovány do celku, tedy jaké místo a jakou funkci mají v celkové kompozici. Například v konečné podobě textu je pasáž Ex 32–34, která obsahuje mj. příběh o zlatém teletí, umístěna doprostřed předpisů vztahujících se k službě ve svatostánku, tj. Ex 25–31 a Ex 35–40. Komentář zde vidí záměrný kontrast: na rozdíl od správného *typu* bohoslužby je modlářství jejím *antitypem*.

Jelikož komentář obsahuje hluboké teologické reflexe stejně jako množství pastoračních a liturgických aplikací, má šanci, aby se stal důležitým a aktuálním průvodcem pro křesťanské čtenáře, pro jejich život a zkušenosti. Komentář má zřetelně křesťanskou orientaci a jeho obsah lze chápat v rámci biblické teologie. Permanentně se v něm objevuje můstek k Novému Zákonu, ukazuje, jak se dějiny spásy, která se odráží v knize Exodus, naplňují v životě a službě Ježíše Krista, zejména v jeho smrti na kříži. Významné a obohacující jsou v této souvislosti citace z církevních otců.

Mám-li shrnout, proč je komentář cenný a zaslouží si, aby na knižních regálech poutal zájem širší církevní veřejnosti, pak je to především důkladné zpracování materiálu – jak strukturálně, tak i z hlediska obsahu, koncentrace kolem jediného tématu, velmi informativní a široký rozsah, podrobná analýza biblického textu a vyvážená kombinace synchronního a diachronního přístupu v práci s textem, dále použití starověkých literárních pramenů a shrnutí práce moderních badatelů. Nadto vše se autoři nebojí naznačit důležité spojnice s novozákonní teologií. Komentář je určen pro učitele a studenty stejně jako pro teology a pro všechny zájemce o studium Bible. Autoři, kteří přispěli do tohoto třetího svazku, zvou své čtenáře z různých prostředí k ekumenickému dialogu

a hlubokému zamyšlení nad teologickým poselstvím knihy Exodus.

Elena Sidorová

KONEC FILOZOFIE, ZAČÁTEK METAFYZIKY?

Jaromír Feber, Jelena Petrucijová, Tomáš Hauer: Ztraceni v terrapolis (Antropologie – dromologie – víra), Trnava: Trnavská univerzita, 2012, 171 stran.

Život dnešního člověka probíhá ve velmi informacemi nasyceném (možná dokonce přesyceném) prostoru. Současná věda produkuje obrovské množství poznatků ze všech možných oblastí, které jsou navíc díky technickým prostředkům lehce dostupné. Otevřela se tak zatím nebývalá možnost dosáhnout všestranné vzdělanosti. Vypadá to, že by se mohl konečně splnit ideál univerzálního člověka, který uzrál v myslích renesančních humanistů. Nicméně lze pozorovat opačný trend. Místo univerzalistů, tj. jedinců, kteří by obsáhli veškeré dostupné vědění, společnost produkuje masu specialistů. Příčina je zřejmě prostá, množství produkovaných poznatků je příliš velké na to, aby je mohl jakýkoli jedinec obsáhnout, a je proto i společensky efektivnější zaměřit se na výchovu specialistů, tj. lidí, kteří se budou schopni vyznat alespoň